

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора, завідувача кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки **ГОШОВСЬКОГО Ярослава Олександровича** на дисертацію **БРЕЦЬКО Ірини Іванівни** *«Особливості психоемоційного вигорання підлітків в умовах сімейної депривації»*, подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія

У контексті численних соціально-психологічних детермінант і плетиві різнотипних синдромів, стимулюючих або гальмуючих перебіг особистісного становлення, одне з чільних місць посідає континуум «норма - депривація». Побутування гуманістичної віри в те, що генерації, які виросли в нуклеарних родинях та навчаються в загальноосвітніх школах, спроможні до продовження подальшого прогресу, на жаль, досить часто загрожується численними прикрими викликами і фактами на шталт руйнації сімейних цінностей і традицій, стагнації в шкільних реформах і програмах, депривації в дистантних і девіантних сім'ях тощо. Тому дисертаційна робота Брецько І.І., присвячена широкому контекстному осмисленню психологічних особливостей психоемоційного вигорання депривованих підлітків, висувається в ранг актуальних і потрібних досліджень насамперед у сферах вікової, педагогічної та сімейної психології.

У дисертаційній роботі здійснено широкий аналіз феномену психоемоційного вигорання, а також детально висвітлено традиційні та сучасні підходи до його трактування в різних соціосферах, насамперед в умовах сімейної депривації, тобто в закладах інтернатного типу.

Обрані дослідницею ключові тематичні лінії розкриті на рівні багатопланових наукових студій, зокрема крізь призму вивчення особливостей і закономірностей перебігу психоемоційного вигорання як

виснаження особистості в ускладнених екзистенційних ситуаціях. Потужний і багатоплановий підхід справляє позитивне враження детальної і цілісної вивченості, адже поява у вітчизняному науковому просторі презентованого різновекторного дослідження є потрібною і корисною справою, оскільки заповнюється певна ніша і прогалина в складному і недостатньо глибоко вивченому ракурсі - психоемоційне вигорання дітей підліткового віку, які зазнають негативного впливу сімейної депривації.

Дослідницький характер, актуальність теми, аргументований аналітичний і креативний підхід до трактування очевидно усталених психолого-педагогічних конструктів, зокрема психоемоційного вигорання, виокремлюють дисертацію Брецько 1.1, та надають їй вигляду старанної та завершеної теоретико-емпіричної праці з аналізованої проблематики. Виважений синтетизм дозволив цілісно й досить інноваційно розкрити основні функціонально-семантичні напрями, окреслити базові теоретичні постулати і підтвердити їх результатами емпіричного дослідження.

Імпонує архітектоніка дисертації Брецько 1.1., яка побудована за принципами надійності і достовірності, а також відзначається цікавими науковими результатами, надаючи окремим теоретичним викладкам самостійної наукової новизни та безпосередньої практичної значущості (насамперед ідеться про розроблену авторкою і запроваджену в навчально-виховний процес загальноосвітніх інтернатних закладів генетично-психологічну профілактично-корекційну програму для подолання наслідків емоційного вигорання депривованих підлітків, що передбачає вироблення ними індивідуальних тактик і стратегій нейтралізації травматогенного синдрому вигорання та вироблення успішних навичок просоціальної адаптації).

Помітним успіхом дисертантки є проведення емпіричне дослідження з гетерогенною і складноструктурованою вибіркою депривованих вихованців школи-інтернату та їхніх однолітків з нуклеарної сім'ї. Дослідницею вдало констатовано, що деприваційний досвід блокованого сімейного спілкування

впливає на функціональну природу діяльності дитини, призводячи до психоемоційного вигорання. Відзначено базальну причину емоційного вигорання депривованих підлітків - нестача сімейно-родинного спілкування, блокований комунікативно-перцептивний клімат, які до того ж призводять до надмірного афективного виснаження та неадекватного самоусвідомлення й ускладненого онтогенезу.

Перший розділ, присвячений розкриттю теоретичних засад дослідження феномену психоемоційного вигорання особистості в умовах депривації, вмістив теоретичний аналіз емоційного вигорання особистості у психолого-педагогічних дослідженнях та розкрив соціально-психологічні й особистісні детермінанти психоемоційного вигорання людини. Депривація сімейного спілкування цілком слушно й аргументовано постулюється як основний негативний чинник психоемоційного вигорання підлітків.

Загалом, концептуалізація всіх базових теоретичних положень дозволила дослідниці зробити певні висновки, які концентрують достовірну й валідну інформацію про психологічну феноменологію психоемоційного вигорання підлітків в режимі сімейної депривації.

Цікавим та інформативним є другий розділ «Емпіричне вивчення особливостей психоемоційного вигорання в умовах різнотипної сімейної депривації», в якому компактно розкрита методична база і процедура організації емпіричного дослідження. Впадає у вічі вдало здійснена порівняльна характеристика особливостей психоемоційного вигорання підлітків зі школи-інтернату та загальноосвітньої школи, а презентовані результати факторного аналізу висвітлюють та узагальнюють специфіку прояву цього феномену за критеріями: «стать», «вік (у межах внутрішньопідліткової популяції)» та «тип сімейної депривації». Окремо слід відзначити вдалі назви факторів, які узагальнюють змістову канву виокремлених показників та є своєрідними індикаторами психоемоційного вигорання підлітків в умовах депривації.

Досить результативним і цікавим є розроблений дисертанткою тренінг соціально-психологічної корекції особистісно-деприваційних деформацій, який у контексті задіяння авторської ж «Генетично-психологічної програми профілактично-корекційної роботи з депривованими підлітками із симптомами психоемоційного вигорання» видається плідним і результативним інструментарієм. Не менш успішним є те, що в розробці концептуальної моделі дисертантка зробила основний наголос на запровадженні генетично-психологічного принципу проектування як активного моделювання, відтворення форм психіки в особливих (деприваційних) умовах.

Загальне позитивне враження від дисертаційної роботи Брецько 1.1, все ж не позбавляє її від окремих недоліків та спонукає зробити деякі зауваження:

1. Вважаємо, що можна було б детальніше проаналізувати й інші види депривації, які призводять до психоемоційного вигорання підлітків, позбавлених сімейної опіки, наприклад, сенсорну депривацію, оскільки це дало б цілісніше уявлення про природу і причинно-наслідкову базу психоемоційного вигорання. .
2. Доцільно було б відстежити вікову динаміку досліджуваного феномена, здійснити не лише внутрішньопопуляційний та статевий диференційний порівняльний аналіз, але й вийти за межі підлітковості, зокрема на етап ранньої юності або й інших відтинків онтогенезу.
3. Дисертантка на рівні теоретичного аналізу згадує про особливості психоемоційного вигорання в учителів, викладачів, пожежників, спортсменів, ув'язнених, онкохворих та ін., однак не здійснює емпіричні заміри в таких вибірках.
4. Серед базових положень концептуальної моделі, яка досить вдало побудована на ключовій змістово-функціональній тріаді, йдеться про специфічні особливості структури психоемоційного вигорання підлітків в умовах депривації, які пов'язані з особливостями їх ціннісно-сміслової сфери і життєвими орієнтаціями та полягають у домінуванні тенденцій до

деперсоналізації і в негативній динаміці всього особистісного розвитку (за Е. Еріксоном – «базисна недовіра до світу»). Однак у теоретичній частині роботи працям Е. Еріксона відведено доволі незначне місце.

Загалом, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Брецько І.І., якій притаманні високий рівень наукового обґрунтування та потужний емпірично-інтерпретаційний потенціал, що може бути використаний психологами-практиками для ревіталізаційної роботи з депривованими дітьми.

Автореферат відповідає основному змісту дисертаційної роботи, найважливіші результати дослідження знайшли достатнє висвітлення у 12 одноосібних наукових працях авторки й апробовані на низці наукових конференцій і семінарів та впроваджені у практику.

Дисертація Брецько Ірини Іванівни «Особливості психоемоційного вигорання підлітків в умовах сімейної депривації» є завершеною науковою працею та відповідає всім вимогам до такого типу досліджень, а її авторка заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогічної
та вікової психології Східноєвропейського
національного університету

імені Лесі Українки

25 травня 2015 року

Я.О. ГОШОВСЬКИЙ

Головний
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету
"25" 05 2015